

TERRORISM AS A SOCIAL PHENOMENON AND A THREAT TO GLOBAL SECURITY

TERRORYZM JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE I ZAGROŻENIE ŚWIATOWEGO BEZPIECZEŃSTWA

ABSTRACT

The author based on the available literature analysed the terrorist threat globally, in Europe and Poland. He presented the genesis of terrorism, directions of development, and threats in the modern world. He attempted to present the causes of terrorist activity on a political, religious, civilisation, cultural and social basis.

STRESZCZENIE

Autor na podstawie dostępnej literatury dokonał analizy zagrożenia terrorystycznego w wymiarze globalnym, w Europie i Polsce. Przedstawił genezę terroryzmu, kierunki rozwoju oraz zagrożenia występujące we współczesnym świecie. Podjął próbę przedstawienia przyczyn działalności terrorystycznej na podłożu politycznym, religijnym, cywilizacyjnym, kulturowym i społecznym.

KEYWORDS: *terrorism, terrorist attack, threat, security, global dimension.*

SŁOWA KLUCZOWE: *terroryzm, zamach terrorystyczny, zagrożenie, bezpieczeństwo, wymiar globalny.*

Rozważanie kwestii terroryzmu postrzeganego jako zjawisko o charakterze globalnym i formy aktywności ludzkiej z zastosowaniem elementu przemocy należy rozpocząć od ustalenia etymologii podstawowych terminów. W literaturze przedmiotu odnaleźć można informacje na temat pochodzenia słowa terroryzm: wywodzi się ono z języka greckiego, gdzie: „greckie *treo-* znaczy »drzeć, bać się, stchórzyć, uciec«, oraz języka łacińskiego: łacińskie *terror-* oznacza strach, trwoga, przerażenie, straszne słowo, straszna wieść, a także czasownika łacińskiego *terreo*, który oznacza »wywoływać przerażenie, straszyć«.

Terroryzm jako zjawisko wielokrotnie przechodził metamorfozę wizerunkową z uwagi na zmieniające się jego cele, obiekty ataku i stosowane środki. Z uwagi na różne oblicza współczesnego terroryzmu trudno sformułować jednoznaczną definicję, dlatego w dostępnej literaturze funkcjonują różne definicje:

„**Terroryzm** to metoda walki politycznej polegająca na używaniu przemocy wobec poszczególnych jednostek lub grup ludzi,

Terroryzm to wszelkie działania przestępcze, których celem jest wytworzenie stanu terroru w umysłach ludzi, grup osób lub społeczeństwa.

Terroryzm to świadome budzenie strachu w wyniku przemocy lub groźby przemocy w dążeniu do zmian politycznych.

Terroryzm to przestępstwo wojenne popełniane w czasie pokoju.

Terroryzm to stosowanie gwałtu przez jednostki lub grupy osób, w celu wywarcia wpływu na rząd lub opinię publiczną jak i na grupy osób i poszczególne osoby.

Terroryzm to indywidualne działania skierowane przeciwko aparatowi władzy lub jego przedstawicielom” (Nowak, 2015, s. 144).

Współcześnie uważa się, że zjawisko terroryzmu najlepiej oddaje charakterystyka jego przejawów oparta na zachowaniach stanowiących bezprawne akty terroru. Wśród nich:

- 1) uprowadzenie pojazdu – statku transportu lądowego, wodnego bądź powietrznego z pasażerami w charakterze zakładników,
- 2) sabotaż gospodarczy,
- 3) pospolita przestępczość (rozboje, kradzieże, włamania itp.) stanowiąca źródło finansowania działalności terrorystycznej,

- 4) zamachy na przedstawicieli władzy, sektorów gospodarczych, a także osoby podlegające międzynarodowej ochronie,
- 5) uprowadzenia obcokrajowców i pozbawianie ich wolności,
- 6) użycie materiału wybuchowego, broni, w tym rakiet w przestrzeni publicznej, i tworzenie sytuacji zagrożenia osób postronnych,
- 7) użycie środków chemicznych celem skażenia terenu, środków komunikacji publicznej (substancje radioaktywne, biologiczne, trujące).

Szersze ujęcie terroryzmu zawiera kolejna definicja: „**Terroryzm** są to, różnie umotywowane ideologicznie, planowane i zorganizowane działania pojedynczych osób lub grup skutkujące naruszeniem istniejącego porządku prawnego, podjęte w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań i świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych. Działania te realizowane są z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w celu nadania im rozgłosu i celowego wytworzenia lęku w społeczeństwie” (Nowak, 2015, s. 145).

Akt terrorystyczny to atak wymierzony w ludność cywilną, którego celem jest szerzenie terroru wśród ludności cywilnej (www1).

Akt terrorystyczny zgodnie z definicją Konwencji Ligi Narodów z 1937 r. to: „(...) to wszystkie działania przestępcze skierowane przeciwko państwom, których celem jest wytworzenie stanu terroru w umysłach ludzi, grup osób lub społeczeństwa” (www1).

Organizacje terrorystyczne: „to działające nielegalnie zorganizowane grupy, które posługują się terroryzmem jako środkiem działania” (www2).

Terroryzm najprościej można podzielić na:

- „a) **polityczny** – celem terroryzmu politycznego jest zniszczenie istniejącego stanu rzeczy i prowadzenie częściowych lub całościowych zmian w systemie politycznym. Terroryzm polityczny można podzielić na dwa rodzaje: agenturalny oraz ideowy. W pierwszym przypadku terroryści są inspirowani, sponsorowani i sterowani przez obce państwo. W drugim przypadku, terroryści, poprzez zbrodnie, starają się wcielać w życie idee, które wyznają;

b) **niepolityczny**, w którym wyróżnia się kryminalny oraz patologiczny. W pierwszym przypadku, są to działania mafii, gangów, które zmierzają do osiągnięcia zysku lub zamachów na takie dobra jednostki jak: wolność, życie, nietykalność osobista. W drugim przypadku czynnikami sprawczymi działań terrorystycznych są zaburzenia umysłowe sprawców” (www3).

Ponadto analizując akty terrorystyczne pod względem taktyki i celu, przyjmując to kryterium podziału, wyodrębnić można:

- „1) **terroryzm ekonomiczny** – akty sabotażu i dywersji, polegające na wyrządzeniu szkód i zniszczeń materialnych,
- 2) **terroryzm zindywidualizowany** – akty przemocy skierowane przeciwko konkretnym i określonym przez terrorystów osobom (zamachy na polityków, morderstwa, porwania),
- 3) **terroryzm masowy** – akty przemocy skierowane przeciwko anonimowym i przypadkowo wybranym ofiarom (porwania samolotów, branie zakładników, wysadzanie w powietrze obiektów publicznych)” (Borkowski, 2014, s. 47).

Inne kryteria, np. cel polityczny, pozwala na wskazanie trzech postaci terroryzmu:

- a) **terroryzm represywny** – przemoc i gwałt jako narzędzie walki stosuje podmiot państwowy (państwo) i ruchy polityczne, w związku z koniecznością utrzymania jedności organizacji, a także zmuszenia do popierania głoszonego programu (Borkowski, 2014, s. 47);
- b) **terroryzm defensywny** – stosowanie przemocy wobec wroga (najeźdźcy), mający na celu ochronę wzorców przyjętych w danej kulturze, zatrzymanie przemian społecznych i działania odwetowe;
- c) **terroryzm ofensywny** – aktywność zmierzająca do wygenerowania zmian politycznych i społecznych poprzez stosowanie szantażu, a w konsekwencji wymuszenie na decydentach (głowa państwa) określonych zachowań, zmierzających do zmiany porządku prawnego (podgrzewanie nastrojów społecznych – przygotowywanie rewolucji itp.).

Jak zauważa Tomasz Aleksandrowicz, gdy mnogość definicji zawodzi, należy skupić się na podziale terroryzmu według sposobu zachowania sprawców. Przyjmując za punkt odniesienia *modus operandii*, wyróżnił: „terroryzm indywidualny, terroryzm skierowany przeciwko środkom transportu, wzięcie zakładników, zamachy bombowe, tzw. terroryzm nuklearny” (Aleksandrowicz, 2008, s. 23).

Według Autora, koncentrując się na nurtach ideowych lub politycznych, w obrębie których działają organizacje, można wyróżnić nurt: rewolucyjny, anarchistyczno-lewacki, separatystyczno-narodowościowy, nacjonalistyczny, narodowowyzwoleńczy, przeciw klinikom, gdzie przeprowadza się aborcje, fundamentalistyczno-religijny.

Dokonując analizy możliwych podziałów, T. Aleksandrowicz stawia tezę, w której skłania się do opinii, że nie ma możliwości uporządkowania podziałów terroryzmu, bazując na różnorodności tego zjawiska. Zadanie to uznać należy za niewykonalne. Terrorysty atakują środki transportu zbiorowego, przejmując nad nimi kontrolę, doprowadzają do uprowadzenia osób, czyli wzięcia zakładników, a jednocześnie posługują się ładunkiem wybuchowym. Podobne przykłady świadczące o złożoności tego zjawiska potwierdzają powyższą tezę. W ocenie Autora uzasadnione jest posługiwanie się podziałem według Bartośza Bolechowa, który terroryzm podzielił na trzy typy: „terroryzm klasyczny, superterroryzm (tzn. wykorzystujący broń masowego rażenia), cyberterroryzm (zwany też niekiedy infoterroryzmem)” (Aleksandrowicz, 2008, s. 24).

Pierwsze informacje odnośnie do działań terrorystycznych zawarte były w hasłach rewolucji francuskiej (1794) wypowiedziane przez Maksymiliana Robespierre'a: „Pragniemy takiego porządku rzeczy (...) gdzie sztuki piękne będą ozdobą wolności, która sama je uszlachetnia, handel stanowić będzie źródło zamożności powszechnej, zamiast służyć monstualnemu wzbogacaniu się kilku rodzin. (...). Pragniemy w naszym kraju moralności zamiast egoizmu, uczciwości, a nie pustego honoru, zasad zamiast zwykłych przyzwyczajęń, obowiązku, a nie tylko czczej przyzwoitości, władzy rozumu zamiast tyranii, mody potępienia występku, a nie pogardy dla nieszczęśliwych (...)” (Aleksandrowicz, 2015, s. 16).

Od czasu ścięcia gilotyną Robespierre'a termin terroryzm był kojarzony z nadużywaniem władzy poprzez wprowadzanie do życia społecznego roz-

wiązań uznawanych za słuszne przez dzierżących władzę. Aleksandrowicz w swoich rozważaniach cytuje stanowisko Edmunda Burke'a, który stwierdził: „(...) tysiące piekielnych psów, zwanych terrorystami, swobodnie kłusujących lud” (Aleksandrowicz, 2015, s. 17). Pół wieku po wygłoszeniu opinii przez Edmunda Burke'a w historii Włoch pojawiła się postać Carlo Pisacane'a, który uznawany jest za twórcę teorii propagandy, przez czym zrzekł się praw do przysługującego mu tytułu księcia. Naśladowcami teorii w późniejszym okresie była między innymi rosyjska Narodna Wola, która dokonała zamachu na cara Aleksandra II.

Wiek XIX i XX to czas, kiedy terroryzm przekształcił się w oręż walki z państwem i jego strukturami. W latach 30. XX w. terroryzm powrócił do swoich podwalin (czasy Robespierre'a) i stanowił znów narzędzie polityki państwa. Przykłady potwierdzające ten stan w Europie to faszyzm, stalinizm, które według twórców miały oprzeć się II wojnie światowej. Jak zauważa autor cytowanej pozycji, okres po zakończeniu II wojny światowej charakteryzował się tym, że: „terroryzm przejawiał się w działalności rewolucyjnej, a więc walce z zaistniałym reżimem, w tym również z reżimami kolonialnymi. To wówczas narodziła się koncepcja, iż terroryzm jest bronią słabych, biednych, pozostających w opresji i prześladowaniach” (Aleksandrowicz, 2015, s. 14).

W okresie określanym terminem zimnej wojny aż do upadku komunizmu, wobec podziału świata na dwa supermocarstwa USA i Związek Radziecki, społeczność międzynarodowa miała do czynienia z konfliktem o charakterze globalnym, postrzeganym jako zasadniczy punkt uwagi świata, w obliczu nuklearnej zagłady. W cieniu i ciszy rozgrywały się inne, niejako niezauważane przez społeczność międzynarodową. Lata 60. i kolejne XX w. zaowocowały wieloma konfliktami i niepokojami społecznymi, prowadząc często do wojen domowych. Ocena działań terrorystycznych po II wojnie światowej w wymiarze walki narodowowyzwoleńczej koncentrowała się wokół podział terrorysta i bojownik o wolność, choć metody działania i sposób postępowania nie dawały podstawy do jednoznacznego używania terminu terrorysta czy bojownik o wolność.

Jasir Arafat stał na stanowisku, że cel uświęca środki: „różnica między rewolucjonistą a terrorystą sprowadza się do tego, o co każdy z nich walczy” (Aleksandrowicz, 2015, s. 18).

Lata 60 XX w. to okres rozkwitu organizacji terrorystycznych na całym świecie, najbardziej znane opisał i scharakteryzował Eugeniusz Nowak: „1) Organizacja Abu Nidala, Brygady Męczenników Al.-Aksa, Grupa Abu Sajaf, Al.-Kaida, Zbrojna Grupa Islamska, ETA, Grupa Islamska, Hamas, Hezbollah, Japońska Armia Czerwona, Al. Dżihad, Rewolucyjna Organizacja 17 Listopada, Prawdziwa IRA, Palestyński Dżihad Islamski, Front Wyzwolenia Palestyny, Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny, Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny – Dowództwo Generalne, Dżemaja Islamija, Świetlisty Szlak, Czewrone Brygady, RAF, Tamilskie Tygrysy, Kach i Kahane Chai, Partia Pracujących Kurdystanu” (Nowak, 2015, s. 148 i n.).

Obecnie za najaktywniejszą i najniebezpieczniejszą organizację terrorystyczną uznaje się tzw. Państwo Islamskie dokonujące zamachów na całym świecie, dążąc do powstrzymania wpływów kultury zachodniej na kontynencie afrykańskim i w Azji.

Oceniając działalność ruchów terrorystycznych w okresie zimnej wojny, nadmienić należy, że organizacje terrorystyczne w latach 80. ubiegłego wieku postrzegano jako substytuty działań wojennych, które były wspierane przez ZSSR lub USA (Aleksandrowicz, 2015, s. 25).

Terroryzm wielokrotnie niesłusznie jest utożsamiany z religią (islam), a poglądy w tej kwestii opierane są na narracji ruchów terrorystycznych dopasowanych do tła religijnego. Potwierdzenie tej tezy odnaleźć można w publikacji pod redakcją naukową Erguna Capana, który ukazuje religijną wykładnię dżihadu wywiedzioną z Koranu i – jak stwierdza – jest ona stała i nie podlega zmianie: „(...) walczcie tylko z tymi, którzy walczą i nie atakujcie cywilów ani niewinnych, którzy nie są zaangażowani w wojnę” (red. Capan, 2007, s. 53). W omawianej pozycji autor powołuje się na świętą księgę islamu Koran i interpretując jej zapisy, stwierdza jednoznacznie, że traktowanie wroga bez zlitowania, popełnianie mordu (bezczeszczenie zwłok), tortury, zabijanie kobiet i dzieci – jest zabronione i przekracza granice określone przez Boga. Również przemoc, agresja i zabijanie muzułmanów nawet w przypadku pomyłki jest zabronione.

Niemniej jednak funkcjonujące na świecie organizacje terrorystyczne podejmujące walkę w imię Allacha, bazując na niewiedzy ludności lub przy stłumionym w zarodku sprzeciwie, stanowią niebezpieczne środowisko zagrożenia współczesnego bezpieczeństwa na świecie.

Umędzynarodowienie terroryzmu stworzyło nowe możliwości oddziaływania na społeczność międzynarodową poprzez zamachy skierowane głównie wobec cywilów (choć nie tylko). W cytowanej publikacji zamieszczono podział zamachów samobójczych na zamachy prowadzone w czasie wojny pomiędzy wrogimi stronami na dwie kategorie:

- „a) atak osoby albo grupy na liczną grupę wroga albo na koszary przy pomocy broni takiej jak samoloty, czołgi, granaty ręczne itp.”. Takie zachowanie jest działaniem męczeńskim, jeśli osoby je prowadzące stracą życie, uznane będą za męczenników, jednak mogą przeżyć przeprowadzony atak.
- „b) osoba lub grupa ludzi przywiązuje bomby do swego ciała, albo wypełnia ładunkami bombowymi pojazd, który prowadzi i wpada w środek żołnierzy nieprzyjacielskich lub we wrogą fortecę, eksplodując przy tym bomby”. Przeprowadzenie takiego ataku jest dopuszczalne tylko w konkretnych okolicznościach w czasie wojny, wymaga zgody i akceptacji uczonych muzułmańskich. Wszelkie akty terrorku przeprowadzane poza określonymi przesłankami są niedopuszczalne i sprzeczne z islamem.

Odmianą kategorię stanowią zamachy samobójcze: „skierowane przeciwko cudzoziemcom, obywatelom lub żołnierzom innego kraju (w którym zamachowiec aktualnie przebywa), z którym zamachowiec może być w stanie wojny, albo który okupuje kraj zamachowca nie mogą być ani dozwolone ani usprawiedliwione” (Capan, 2007, s. 119–120). Analiza zasad dopuszczających prowadzenie walki zgodnie z religią jednoznacznie wskazuje na to, że w islamie nie ma zgody na zamachy samobójcze i istnieje potrzeba usuwania okoliczności, które kierują ludzi do takiego zachowania.

Pochodzące z Koranu słowo „ihrab” w interpretacji muzułmańskich uczonych oznacza tyle co strach – przestraszyć przed czynieniem zła, niestety współcześnie używane jest jako określenie terrorku – zastraszania. Ihrab to zapobieganie wojnie, powstrzymanie wrogich działań, ochrona społeczności, a nie prowadzenie działań prowadzących do rozpadu.

Jednak stosowane przez organizacje terrorystyczne metody usprawiedliwienia zbrodni przeciwko ludności osadzone są w ramach woli Boga i jako akt świętego działania w imieniu Boga. Jak zauważa Robert Borkowski „akt terrorystyczny nie pełni funkcji argumentu w przetargach politycznych, ale

ma być demonstracją siły i determinacji, manifestacją **poświęcenia dla wiary** oraz bezkompromisowym i bezlitosnym sposobem likwidacji wrogów” (Borkowski, 2004, s. 58).

Rozpatrując zagadnienie prowadzenia działań określanych czasem mianem „świętej wojny”, zauważyć należy, że ma ona swoje umocowanie w tradycji i ochronie wartości kulturowych świata arabskiego, co zapoczątkowało działania określane w Europie jako fundamentalizm. Walka o ochronę wiary i jej wyznawców znana jest także z chrześcijaństwa. Już w dobie reformy gregoriańskiej (Drabina, 2003, s. 87), papieże proponowali prowadzenie krucjat jako wojny celem zwalczania odstępów od wiary albo w obronie i ochronie wierzących.

Walka o powrót biblijnego Izraela na podstawach religijnych – wielkiego państwa Izrael w granicach między Jordanem a Eufratem były i są współcześnie powodem waśni i niepokojów oraz aktów przemocy w Izraelu. Ideologia Wielkiego Izraela (Krawczyk, 2013, s. 55) pozwalała na identyfikowanie się z nią wielu ruchów religijnych, wśród nich: „Tnuat Erc Izrael Halszema (Ruch całości Ziemi Izraela), Gusz Eminum (Blok Wiernych), Bead Artecejnu (Za nasz Kraj), Zu Attecejnu (To jest Nasza Ziemia), Dor Hahemshech (Następne Pokolenie)”. W Izraelu funkcjonowały partie polityczne, które ideologicznie identyfikowały się z ideą Wielkiego Izraela, autor cytowanej publikacji wymienia: „Likud (Herut), Morasha, Tehija, Matzed, Ihud Leumi, Kach, Narodowa Partia Religijna (NPR)” (Krawczyk, 2013). Interpretacja terenów przynależnych do biblijnego państwa Izrael stała się powodem walk o południowy Liban. Eskalacja konfliktu na podłożu terytorialnym stała się powodem wielu operacji militarnych Izraela w tej strefie. Autor cytowanej pozycji za główne przyjął dwie operacje militarne przeprowadzone w latach 1978–1982 r. Pierwsza z nich to „Operacja Litani”, natomiast druga była prowadzona pod kryptonimem „Pokój dla Galilei”, po kilku latach przygotowano i przeprowadzono kolejną operację pod kryptonimem „wojna lipcowa” (2006 r.).

Analizując wypowiedzi polityków i przywódców religijnych z Izraela, zawarte w dostępnej literaturze, nie sposób oprzeć się wrażeniu, że w słowach i czynach demonstrują i dążą do pokazania potęgi narodu żydowskiego (narodu wybranego przez Boga) celem zmiany porządku światowego, co zinterpretować można jako próbę podporządkowania sobie innych państw. Niesie to za sobą niebezpieczeństwo kolejnych wojen i niepokojów zarówno

no w regionie, jak i na świecie, w wyniku którego giną i będą mordowani kolejni przypadkowi ludzie. Kwintesencją sytuacji terrorystycznej na Bliskim Wschodzie oraz właściwą diagnozą istniejących nastrojów są słowa Uri Avneri: „(...) infrastruktura terroru istnieje w duszy milionów Palestyńczyków i dziesiątków milionów Arabów, których serca płoną gniewem. Im więcej zabija się bojowników i zamachowców – samobójców, tym więcej bojowników i zamachowców – samobójców gotowych jest zająć ich miejsca. Widzieliśmy »laboratoria materiałów wybuchowych« – parę worków z materiałem, który można kupić w sklepach izraelskich. Armia izraelska jest dumna, że odkryła ich dziesiątki. Wkrótce będą setki (...)” (Krawczyk, Wprowadzenie do przedmowy, 2013).

Wśród palestyńskich organizacji terrorystycznych uwagę należy zwrócić na Palestyński Islamski Dżihad. Nie jest on organizacją jednorodną z uwagi na występujące w nim frakcje, należą do nich: „Palestyński Islamski Dżihad – odłamek Szikakiego, Brygady Jerozolimskie, Islamski Dżihad- Jerozolima, Grupa Islamskiego Dżihadu, Brygady Islamskiego, Brygady Islamskiego Dżihadu, Organizacja Islamskiego Dżihadu – Brygady Al.-Aksa, Islamski Dżihad – Palestyna, Brygady Powrotu, Rodzina Dżihadu” (Krawczyk, 2013, s. 277–281).

Poszukując odpowiedzi na pytanie, skąd pochodzi energia duchowa i finanse na prowadzenie działalności terrorystycznej w świecie islamskim, Julian Kaczmarek dokonał analizy sytuacji w ujęciu globalnym. Jego zdaniem po drugiej wojnie światowej skutek zaniku kolonializmu w Afryce i Azji obudził się świat muzułmański i potrzeba walki o „państwo Boga”. Islamski nacjonalizm bazuje na łączeniu nauki płynącej z Koranu z zasobami naturalnymi (ropa naftowa). Niepowodzenia w konflikcie z Izraelem z 1967 r. oraz inne niepowodzenia zdezorientowanym masom przekazywano jako klęskę wobec braku wiary w niewzruszoną zwycięską naukę Mahometa. Rozwarstwienie społeczne, przepaść między bogatymi i biednymi stały się tłem i płaszczyzną szczyptenia poglądów islamskich fundamentalistów. Jak zauważa Autor przywołanej publikacji, muzułmanie ulegli przeświadczeniu, że: „Zachód, tak jak kiedyś potężny, stał się przysłowiowym olbrzymem na glinianych nogach” (Kaczmarek, 2001, s. 130). Kolejnym argumentem za występowaniem przeciwko wzorcom zachodnim było przeświadczenie wielu muzułmanów o nieprzydatności „świeckiego modernizmu” w świecie mu-

zułmańskim. Fundamentalistyczny islam wykreował się na jedyną siłę, która ma zdolność: „zapewnić światu arabskiemu tożsamość, zintegrować go w obliczu zewnętrznego zagrożenia, uczynić skuteczną ofensywę prowadzoną przez Trzeci Świat i Czwarty Świat, a zmierzającą do: osłabienia więzów zależności od dawnych imperiów kolonialnych i Stanów Zjednoczonych, stworzenia nowego ładu ekonomicznego, ustanowienia sprawiedliwych stosunków z otoczeniem i dalszego krzewienia idei wielkiego Proroka” (Kaczmarek, 2001, s. 132).

Śmierć Muammara Kadafigo w 2011 r. zapoczątkowała dojście do głosu na kontynencie afrykańskim środowiska islamistów, którzy utworzyli swoje bazy w rejonie miasta Sahel na północy kraju i grozili utworzeniem państwa islamskiego na terytorium Mali. Odtworzenie aparatu państwowego w Mali przy zachowaniu integralności terytorialnej dzięki wsparciu wspólnoty międzynarodowej przyniosło zamierzone efekty, stało się powodem walk organizacji islamistycznych z siłami rządowymi. Szczegółowe zestawienie organizacji terrorystycznych działających w Mali oraz ich charakterystykę ujął w swej publikacji Krzysztof Danielewicz, wskazał: „Al.-Kajda Islamskiego Maghrebu, Ruch Na Rzecz Jedności i Dżihadu w Afryce Zachodniej (MUJAO), Mokhtar Ben Mokhtar (Belmokhtar) Mokhtar Belmokhtar, Narodowy Ruch Wyzwolenia Azawadu (NMILA), Ansar Dine – Wyznawcy Wiary” (Danielewicz, 2016, s. 55–79).

Autor w swych rozważaniach wskazał słaby punkt każdego podmiotu państwowego (słabe państwo) w konfrontacji z organizacjami terrorystycznymi, przy braku reakcji ze strony wspólnoty międzynarodowej – stwierdza, że „zaangażowanie środowiska międzynarodowego w jeden konflikt – w Libii może wpłynąć na destabilizację sytuacji bezpieczeństwa w innym kraju – w Mali” (Danielewicz, 2016, s. 55–79). Opierając się na poglądach Autora, można zaryzykować stwierdzenie, że celem większości organizacji terrorystycznych niezależnie od nurtu, z którego się wywodzą, jest osłabianie struktur państwowych (dowolnego państwa), a następnie przejście do konfrontacji zbrojnej, z zamiarem przejścia władzy i podporządkowania sobie terytorium, zamieszkującej je ludności i narzucenie swojej woli.

Współczesne spojrzenie na zagadnienie terroryzmu prezentuje w swojej książce Sebastian Wojciechowski, dokonując analizy typologii terroryzmu

pod względem metod działania, celów i innych czynników, wymienia główne kryteria podziału współczesnego terroryzmu: „Obiekt i skutki ataku, wpływ na bezpieczeństwo państwa, kryterium terytorialności, rodzaje środków rażenia, motywacje sprawców, środowisko działania, legalność prowadzonych działań, ideologiczne podstawy programowe” (Wojciechowski, 2013, s. 74). Autor w ocenie czynników sprzyjających stworzeniu i działalności organizacji terrorystycznych zwraca uwagę na negatywną rolę państwa, które nie przeciwdziało terroryzmowi, ale go wspomaga, a czasem go stosuje jako narzędzie walki politycznej. Swoje stanowisko wyraża w stwierdzeniu: „(...) zasoby czy organy państwa mogą być wykorzystywane przez organizacje terrorystyczne, ale i grupy terrorystyczne mogą być narzędziem dla struktur państwowych. Przykładem tego jest choćby współpraca w różnych okresach z organizacjami terrorystycznymi takich państw jak: Irak, Iran, Korea Północna, Sudan, Syria czy Libia” (Wojciechowski, 2013, s. 114).

Przyczyny terroryzmu w ujęciu autora mają różne podłoże:

- 1) uwarunkowania terytorialno-etniczne,
- 2) aspekty religijno-kulturowe,
- 3) uwarunkowania ekonomiczno-społeczne,
- 4) przyczyny historyczno-polityczne,
- 5) psychologiczne,

a ponadto wynikać mogą z: działań liderów elit, efektu domina, procesów migracji, efektu globalizacji oraz efektu medialnego.

Negatywne praktyki stosowane przez niektóre państwa ułatwiały funkcjonowanie i prowadzenie działalności terrorystycznej przez wiele organizacji terrorystycznych w XX wieku. Wspieranie „swoich” (Liadel, Piasecka, 2015, s. 134) terrorystów obejmowało nie tylko finansowanie i szkolenie, ale także wsparcie propagandowe, co w konsekwencji prowadziło do używania wobec „swoich”, czyli terrorystów, miana partyzantów bądź bojowników. Autor zwraca uwagę na kwestię związaną z podmiotowością aktu terrorystycznego. Jego zdaniem państwo jest podmiotem aktu terrorystycznego, gdy akt terrorystyczny zaplanowali, przygotowali i przeprowadzili jego funkcjonariusze, działający tajnie w imieniu państwa, bazując na podstawie stanowiska swoich przełożonych, którzy stwierdzają, że jedynym skutecznym sposobem opa-

nowania sytuacji, osiągnięcia zamierzonego celu jest przeprowadzenie ataku terrorystycznego. Natomiast w przypadku gdy funkcjonariusze państwa nie są zaangażowani w wykonanie zamachu, państwo nie ma statusu podmiotu aktu terrorystycznego. Jego rola sprowadza się do posługiwania się organizacją terrorystyczną lub jej wspierania. Autor zwrócił uwagę na pojawienie się na scenie międzynarodowej podmiotów określanych mianem korporacji transnarodowych (Liadel, Piasecka, 2015, s. 134), które wymykają się spod reguł prawa międzynarodowego. Ich globalne interesy i aktywa, którymi dysponują, mogą przyczyniać się do ich zaangażowania w terroryzm, wpieranie go i używanie dla zapewnienia pomyślności swoich interesów ekonomicznych na świecie. Powołując się na definicję terroryzmu, Autor przywołuje zwrot „podmiot zorganizowany” (Liadel, Piasecka, 2015, s. 134). Jednocześnie zauważa, że względy wizerunkowe stoją naprzeciw takiej działalności i większość takich podmiotów zaangażowałaby się w finansowanie terrorystów.

Analizując zagrożenia, jakie niesie ze sobą emanujące na cały świat zjawisko terroryzmu, należy zwrócić również uwagę na niebezpieczeństwa, które niesie ze sobą potencjalne użycie przez terrorystów broni biologicznej. Bioterroryzm stanowi najtańszy sposób walki. W pozycji pod redakcją naukową Zbigniewa Piątka i Artura Zdrojewskiego odnaleźć można zestawienie, z którego wynika, że skażenie 1 kilometra ziemi przy użyciu broni konwencjonalnej będzie wiązało się z wydatkowaniem około 2 tysięcy dolarów, zastosowanie broni atomowej wygeneruje koszt 800 dolarów, użycie broni chemicznej jest równoznaczne z poniesieniem kosztu w wysokości 600 dolarów, natomiast użycie broni biologicznej i spowodowanie strat w ludności cywilnej to równowartość 1 dolara. Odnosząc się do tych wskaźników, zasadne jest stwierdzenie, że zastosowanie takiego rozwiązania nie wymaga znacznych nakładów finansowych, co może zachęcać potencjalnych sprawców do podejmowania działań w tym obszarze. Występujące masowe migracje ludności z Afryki i Azji do Europy mogą być skutecznym sposobem na przemieszczanie się drobnoustrojów i dziesiątkowanie populacji krajów europejskich.

Wizja zastosowania broni biologicznej istniała już w czasie I wojny światowej, nad jej przygotowaniem usilnie pracowali Niemcy, jednak nie zdołali przygotować stosownej ilości oraz nie znaleźli sposobu na jej wysłanie na pole walki. Doświadczenia po użyciu w I wojnie światowej broni chemicznej oraz

poznanie skutków jej użycia skłoniły społeczność międzynarodową do podpisania w 1925 r. Protokołu Genewskiego o zakazie użycia broni biologicznej w konfliktach zbrojnych (Chomiczewski, 2002, s. 20). Mając na względzie ewentualne skutki, jakie niesie ze sobą użycie broni biologicznej i chemicznej zagrażającej krajom, narodom i kontynentom, po zagładę cywilizacji, należy traktować wyjątkowo poważnie wszelkie informacje o zainteresowaniu tym rodzajem broni grup terrorystycznych, gdyż wydaje się bardzo atrakcyjna dla terrorystów z uwagi na siłę rażenia i skutki.

Literatura przedmiotu zawiera informacje o krajach, które prowadziły badania nad bronią biologiczną, choć jak stwierdzają autorzy jednej z publikacji, broń biologiczna nie jest wynalazkiem XX w., jak wynika z zapisów kronikarskich już w 1346 r. w czasie oblężenia Kaffy (Feodosija) po raz pierwszy użyto broni biologicznej. „Kiedy wśród tatarskich żołnierzy wybuchła epidemia dżumy, spróbowali oni wykorzystać swoje nieszczęście do celów wojennych – ciągli ciała zmarłych wokół murów obronnych, aby zarazić mieszkańców obleganego miasta” (Langbein, Skalnik, Smolek, 2003, s. 57). Kolejny przykład pochodzi z XV w. w czasie oblężenia zamku Karlstein w Poliku Pragi: „(...) husyci katapultowali do obozu wroga ekskrementy oraz ciała swoich towarzyszy zmarłych na dżumę (...), Hiszpanie również w XV wieku podali swoim francuskim wrogom wino skażone krwią chorych na trąd” (Langbein, Skalnik, Smolek, 2003, s. 57).

Terroryzm i działania w tym obszarze mają swoich zwolenników w sektach, również w Polsce, Autorzy jednej z publikacji wymieniają sektę Bractwo Zakonne Himawanti, które przypominało o sobie w czasie cyklu wykładów w auli Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Według opinii Autorów sekta ta: „nagminnie stosuje w swych działaniach elementy terroru (zastraszanie, szantaż, podpalenie, przemoc, grożenie śmiercią)” (Fels, 2004, s. 5). Praktyki stosowane w tym środowisku stanowią poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa obywateli.

Zastraszanie jako metoda walki weszła do użycia z chwilą, kiedy ludzie poznali siłę tej broni. „Za pierwsze udokumentowane działania terrorystyczne uznaje się brutalne akcje żydowskich grup Sicarii, skierowane przeciwko rzymskim wojskom okupacyjnym w 70 r.n.e.” (Glen, 2014, s. 8).

Współczesny terroryzm rozwija się nie tylko w rzeczywistej przestrzeni państwa czy kontynentu, ale również w świecie wirtualnym określanym ter-

minem cyberprzestrzeni. Literatura przedmiotu zawiera informacje dotyczące cyberterroryzmu, który zajął stałe miejsce w historii świata. Jak stwierdzają autorzy jednej z publikacji: „Zagrożenia cyberterrorystyczne są asymetryczne i występują na poziomie ponadnarodowym. Z tego względu istnieje konieczność wypracowania mechanizmów, które będą optymalne zarówno dla poszczególnych państw, jak i w skali regionalnej i globalnej. Tylko wówczas możliwe będą rzeczywiste przeciwdziałania zagrożeniom” (Podraza, Potakowski, Wiak, 2013, s. 50).

Wśród przykładów głośnych ataków cybernetycznych wymienia się atak na rządowe i bankowe strony internetowe w Estonii (2007 r). Chaos spowodowany brakiem dostępu do kont bankowych zaowocował destabilizacją kraju i wywołał napięcia społeczne, co miało bezpośredni wpływ na poczucie bezpieczeństwa obywateli. Ten rodzaj ataków terrorystycznych jest często wykorzystywany z uwagi na trudności w ustaleniu źródła ataku, czyli sprawcy. O ile ataki terrorystyczne z użyciem tradycyjnych środków walki są widoczne – i dają możliwość do podjęcia działań przeciwstawnych, o tyle cyberterroryzm to forma terroryzmu funkcjonująca w strefie niewidzialnej dla służb i obywateli. Zjawisko to jest wyjątkowo niebezpieczne z uwagi na fakt, że może doprowadzić do paraliżu każdego kraju, poprzez zablokowanie komputerów sterujących chociażby sygnalizacją świetlną w dużym mieście czy wyłączenie generatorów prądu w elektrowni. Strach, zaskoczenie i niepewność ludności zawsze wywołuje sytuacje kryzysową, nad którą organy państwa przez pewien czas nie mają kontroli. Bardzo istotnym wyzwaniem dla służb jest ochrona infrastruktury krytycznej państwa, która pomimo zabezpieczeń nie zawsze jest dobrze chroniona.

Lotnisko to łatwy cel do przeprowadzenia ataku terrorystycznego, za tą opinią przemawiają między innymi: „duży przepływ ludzi i bagaży z różnych kierunków świata (choroby zakaźne, substancje przenoszone na ubraniu), obecność osób ważnych, znanych, sławnych, duży obszar trudny do skontrolowania, duża ilość pracowników” (Piątek, Letkiewicz, 2010, s. 85–86) i wiele innych czynników oraz okoliczności, które sprzyjają terrorystom w przeprowadzeniu ataku.

Współczesny świat, zdominowany przez konflikty zbrojne, jest również narażony na eskalację ataków terrorystycznych, staje w obliczu nowych wyzwań i jedności. Niekontrolowana, nielegalna migracja ludności oraz zmiana

form ataków terrorystycznych (Nicea, Nowy Jork, Berlin) skłaniają do zadania pytania o bezpieczeństwo Polski i jej obywateli. Dzisiaj terroryzm traktowany jest jako zagrożenie numer 1 na świecie. Główny cel – zastraszenie ludności Europy, realizowany jest permanentnie, każdego dnia media informują o kolejnych atakach na bezbronnych cywilów w kawiarni, metrze, na bulwarach, w środkach komunikacji publicznej. Niemcy, Francja itd. – efekt zastraszenia już jest widoczny, namacalnym przykładem było traktowanie się ludzi w strefie kibica we Włoszech po nieznanym odgłosie, który wywołał panikę. Próbę odpowiedzi na pytanie o bezpieczeństwo Polski podjął Artur Dmochowski w rozmowie z ekspertami. Jeden z nich stwierdził, że: „(...) terroryzm jest dzisiaj jednym z dwóch głównych zagrożeń (terroryzm i ekstremizm) dla tego świata, jaki znamy. Przy czym warto zauważyć, że każde z nich rzuca mu wyzwanie w inny sposób. Chociaż mają one odmienny charakter, jednak w głębi wydają się równoległe względem siebie. Posiadają również te same korzenie: korzenie niezgody na świat przewagi kultury, obyczajów i polityki euroatlantyckiej na świecie” (Dmochowski, 2015, s. 13).

Wizja kolejnych lat XXI w. nie napawa optymizmem, stawia wiele pytań, na które brak dzisiaj odpowiedzi, zapewne będzie to czas dalszych konfrontacji kultur, narodów, religii i zwykłych ludzi biorących udział w rywalizacji biednych i bogatych na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty międzynarodowej. Działania uprzedzające w postaci prewencji w światowym przeciwdziałaniu eskalacji przemocy wymagają zaangażowania wszystkich stron. Terroryzm z biegiem lat po raz kolejny dopasuje swoje oblicze do zmian zachodzących w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym, w istotny sposób wpływając na poziom globalnego bezpieczeństwa. Jak wpłynie na Polskę, Europę, świat? To pytanie, na które nikt nie zna odpowiedzi, a może jak sugerują niektórzy, stanie się powodem globalnego konfliktu zbrojnego, który unicestwi całą ludzkość.

Bibliografia

- Aleksandrowicz T. (2008). *Terroryzm międzynarodowy*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne. ISBN 9788364785061.
- Aleksandrowicz T. (2015). *Terroryzm międzynarodowy*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Literackie Wojciech Butkiewicz. ISBN 9788360807569.

- Borkowski R. (2014). *Terroryzm ponowoczesny, studium z antropologii polityki*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. ISBN 9788377809143.
- Capan E. (2007). *Terroryzm i zamachy samobójcze, muzułmański punkt widzenia*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog. ISBN 9788380022416.
- Chomiczewski K., Kocik J., Szkoda M.T. (2002). *Bioterroryzm. Zasady postępowania lekarskiego*, Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL. ISBN 9788320026849.
- Danielewicz K. (2016). *Terroryzm w Afryce, geneza oraz przebieg konfliktu w Mali w latach 2012–2014*, Oświęcim: Wydawnictwo Napoleon V. ISBN 9788365652430.
- Dmochowski A. (2015). *Czas strachu. Terroryzm – Europa – Polska*, Lublin: Wydawnictwo Słowa i Myśli. ISBN 9788363566562.
- Drabina J. (2013). *Religia a wojna i terroryzm*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. ISBN 8323318166.
- Fels G. (2014). *Terroryzm w sektach*, Ruda Śląska–Tychy: Wydawnictwo Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego. ISBN 8389701057.
- Glen A. (2014). *Terroryzm lotniczy istota zjawiska, organizacja, przeciwdziałania*, Warszawa: Wydawnictwo Akademia Obrony Narodowej. ISBN 9788375233018.
- Kaczmarek J. (2001). *Terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski*, Wrocław: Wydawnictwo Alta 2. ISBN 838855512X.
- Krawczyk A. (2013). *Terroryzm ugrupowań fundamentalistycznych na obszarze Izraela w drugiej połowie XX wieku*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. ISBN 9788374419253.
- Langbein K., Skalnik Ch., Smolek I. (2003). *Bioterroryzm*, Warszawa: Wydawnictwo Muza S.A. ISBN 8373193626.
- Liedel K., Piasecka P. (2015). *Terroryzm wczoraj i dziś. Księga pamiątkowa na 10-lecie Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas*, Warszawa: Wydawnictwo Difin. ISBN 9788379308033.
- Nowak E., Nowak M. (2011). *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*: Warszawa, Wydawnictwo Difin. ISBN 9788376414850.
- Piatek Z., Letkiewicz A. (red.) (2015). *Terroryzm a infrastruktura krytyczna państwa zewnętrznego Unii Europejskiej*, Szczytno: WSPol, s.85–86.
- Podraza A., Potakowski P., Wiak K. (2013). *Cyberterroryzm zagrożeniem XXI wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Difin. ISBN 9788376419022.
- Roman Ł. (2015a). Istota współczesnych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa. *Journal of Modern Science*, 27(4), 209–226. ISSN 1734-2031.

- Roman Ł. (2015b). Identyfikacja bezpieczeństwa i obronności. *Journal of Modern Science*, 26(3), 335-348. ISSN 1734-2031.
- Sitek M. (2018a). Stosowanie klauzuli solidarności UE w praktyce. *Journal of Modern Science*, 36(1), 185–198. Pobrane z: <https://doi.org/10.13166/jms/86365>, ISSN 1734-2031 (dostęp 14.05.2020).
- Sitek M. (2018b). Prawne ramy bezpieczeństwa jednostki w cyberprzestrzeni. *Journal of Modern Science*, 37(2), 177–189. Pobrane z: <https://doi.org/10.13166/jms/91855>. ISSN 1734-2031 (dostęp 14.05.2020).
- Such-Pyrgiel M. (2019). *Człowiek w dobie cyfrowej transformacji. Studium socjologiczne*, Toruń: wyd. Adam Marszałek, s. 192–193, ISBN 9788366220966.
- Wojciechowski S. (2013), *Terroryzm na początku XXI wieku. Pojęcie, przejawy i przyczyny*, Poznań, Wydawnictwa Naukowe Contact. ISBN 9788360251584.

Netografia

- www1: www.stosunki.pl/?q-content/akt-agresji-akt-terroru (dostęp 14.05.2017).
- www2: eskola.pl/wos/organizacje-terrorystyczne-i-ich-cele-6501.html (dostęp 14.05.2017).
- www3: www.ur.edu.pl/file99926/34-Nowacki_Gabriel.pdf (dostęp 14.05.2017).